

PORTRETE

O incursiune reflexivă în cariera multivalentă și creația compozitoarei Livia Teodorescu-Ciocănea

Laura Tătulescu

România este cunoscută ca fiind o țară bogată în ceea ce privește cultura și talentul. Sfera muzicală nu doar că nu face excepție, ci întărește regula. A existat dintotdeauna (și continuă să existe) o preocupare în mediul artistic ce a dus către plămădirea unor cariere

importante, construite pe baza unui dar incontestabil, a unei munci riguroase, dar și a unei dorințe de a scoate la rampă o voce autentică.

Pe compozitoarea Livia Teodorescu-Ciocănea (n. 1959) toate aceste lucruri au ghidat-o pe un drum dovedit versatil, profesionist și de succes.

S-a născut în perioada comunistă când educația muzicală și posibilitățile de dezvoltare artistică erau limitate. Studiile doctorale erau permise unui număr foarte restrâns de persoane, iar părăsirea țării în scop academic sau artistic era un demers dificil de realizat.

Livia Teodorescu-Ciocănea s-a orientat către învățământul doctoral după Revoluția din 1989, când sistemul s-a schimbat și a permis unui număr mai mare de candidați să se înscrie la studii de nivel superior. A studiat pianul cu Ana Pitiș și Ioana Minei, iar mentorul său în compoziție a fost renumita compozitoare Myriam Marbe – o imensă personalitate care a pavat drumul multor creatori, în special pe cel al femeilor compozitoare și una dintre foarte puținele artiste care au reușit, în ciuda regimului, să pună România pe harta muzicală a modernismului la nivel european.

S-a specializat în Marea Britanie în 1996 ca bursieră Tempus, iar în anii 1998 și 1999 ca bursieră a Ministerului Educației Naționale (MEN) pentru studii doctorale la Universitatea din Huddersfield, având-o coordonatoare pe compozitoare Margaret Lucy Wilkins. Aceste stagii au fost efectuate în completarea studiilor doctorale înregistrate la Universitatea Națională de Muzică din București, sub îndrumarea compozitorilor Anatol Vieru și, ulterior, Octavian Nemescu.

Pianistă

A urmat o carieră de pianistă concertistă, interpretând pe plan național și internațional un număr important de lucrări din repertoriul pentru pian solo și pian la patru mâini, aducând la rampă în primă audiție românească, două lucrări majore de Olivier Messiaen: *Visions de l'Amen* pentru două pian (cu pianista Luminița Berariu) și partea de pian solo din *Simfonia Turangalîla*, alături de Orchestra Filarmonicii George Enescu, sub bagheta dirijorului Alain Pâris.

Stăpânirea acestui instrument și vasta experiență ca solistă au dus la o libertate și o naturalețe de expresie evidente în compozițiile pentru pian. Are numeroase înregistrări în calitate de pianistă, interpretând lucrări ale compozitorilor universali, dar și propriile creații, precum *Nocturniana: Fantasy for two pianos on Chopin's Nocturne*, *Sontatina Buffa: Hommage to Charlie Chaplin* pentru pian la patru mâini (una dintre cele mai cântate piese pentru pian ale sale) și Concertul pentru pian și orchestră *Lebenskraft* (Forța vieții), interpretat de către compozitoare alături de Filarmonica George Enescu, sub bagheta

maestrului Paul Nadler¹, un colaborator frecvent al operei Metropolitan din New York. În această lucrare, compozitoarea acordă o importanță specială *Auftakt*-ului (anacruza), care este elementul ce propulsează (sau proiectează) energia muzicală, direcționând tensiunile. Piesa împletește dimensiuni contemporane puternic conturate cu ecouri de ragtime și sonorități lirice.

Contribuție academică

În prezent, este profesor asociat la Universitatea Națională de Muzică din București, în cadrul departamentului de Compoziție, Muzicologie și Pedagogie Muzicală, unde, de-a lungul anilor a predat compoziția, forme și analize muzicale, stilistică și poetică muzicală, mulți dintre studenții săi urmând cariere de interes în domeniul creației. În 2008 a câștigat un grant de cercetare internațional (*Endeavour Award*) din partea guvernului australian, începând astfel o intensă colaborare cu Monash University Melbourne. Între 1917 și 2021 este numită Adjunct Associate Professor, iar din 2021 este profesor afiliat al acestei universități. În 2022 a fost aleasă membră a Academiei Europene de Științe și Arte din Salzburg.

În calitate de muzicolog, a publicat trei lucrări majore care configurează și reconfigurează aspecte și soluții privind timbrul instrumentelor, respectiv aspecte sintactice și morfologice ale compozițiilor muzicale: *Timbrul muzical – strategii de compoziție*, *Tratat de forme și analize muzicale* și *Curente de gândire în muzica secolelor XX și XXI*.

Prima dintre acestea, *Timbrul muzical – strategii de compoziție*, publicată în 2004 la Editura Muzicală, este un studiu amplu asupra timbrului din perspectivă psiho-acustică, bazat pe teorii moderne. Lucrarea include, de asemenea, analize timbrale ale unor creații orchestrale proprii.

Tratatul de forme și analize muzicale, publicat în 2005 la Editura Muzicală și reeditat în 2014 la Editura Grafoart, este o lucrare științifică și didactică ce conține capitole despre arhetipurile formelor muzicale, clasificarea unităților structurale precum fraza, motivele și perioadele,

¹ 16 și 17 iunie 2011, Ateneul Român

dar și criterii de analiză. Sunt discutate și definite formele tonale omofone și polifone vocale și instrumentale, oferind exemple din repertoriul clasic. Cartea include și exemple din creația modernă a compozitorilor Béla Bartók, Claude Debussy, Igor Stravinsky și Krzysztof Penderecki. Această lucrare didactică este un reper în universitățile de muzică din țară și figurează pe lista de recomandări pentru doctoranzi, care, printr-o analiză amplă și detaliată a muzicii, ajung la o înțelegere mai profundă a unei lucrări, dobândind, ca rezultat, o paletă mai largă de opțiuni interpretative.

Un alt demers important în domeniul academic este îngrijirea unei noi ediții publicată de Grafoart a *Tratatului de artă pianistică* aparținând mentorilor săi, Ana Pitiș și Ioana Minei – un ghid valoros pentru tinerii pianiști privind tehnica interpretativă, metodologia și cerințele psihologice ale predării acestui instrument.

Compozitoare

Livia Teodorescu-Ciocănea abordează un spectru larg de genuri muzicale, valorificând sonoritatea, expresivitatea și mesajul fiecărei creații, într-un stil care îi aparține în mod distinct. Componenta modernă a compozițiilor sale se regăsește, în principal, în atenția acordată timbrului și în tehnicile sale creative originale, apropiate de școala spectralismului.

A scris peste 80 de lucrări, interpretate în mai mult de 200 de concerte și festivaluri din întreaga lume, una dintre cele mai recente scene fiind Weill Recital Hall din prestigioasa instituție Carnegie Hall din New York (lucrarea *Infloribus*, în interpretarea cvartetului de coarde american Bayberry Quartett¹). Finalitatea acestui demers a fost realizarea unei înregistrări speciale în condiții acustice optime și publicarea ei la casa de discuri Cicerone MA, în colaborare cu Halidon Music și Sound Espressivo pe al cărui site, lucrarea a fost descrisă astfel: „Compoziția Lievei Teodorescu-Ciocănea, realizată cu o meticulozitate remarcabilă, oferă o perspectivă revigorantă asupra formatului atemporal al cvartetului de coarde. De la frumusețea tulburătoare până la ritmul exploziv, secțiunile din Cvartetul de coarde nr. 2, *Infloribus*,

¹ 1 iulie 2024

explorează o gamă largă de emoții și peisaje sonore, punând în valoare măiestria și versatilitatea Cvartetului de coarde Bayberry. Acest album este o mărturie captivantă a viitorului muzicii clasice, unde tradiția întâlnește inovația în fiecare notă.”¹

Este autoarea conceptului de *hypertimbralism* – un termen muzical nou, introdus de compozitoare, ce face referire la timbrul extins prin diferite procedee noi care îmbogățesc vocabularul compozitorului contemporan. Hipertimbralismul pornește de la gestul timbral ca unitate expresivă primară. Este analizat modul în care timbrul acționează simultan pe multiple niveluri de percepție: senzorial, emoțional, simbolic. În articolul său, *Poetics of hypertimbralism in music* (Poetica hipertimbralismului în muzică)², compozitoarea demonstrează că în muzica contemporană sunt doi factori care au dus la evoluția esteticii bazate pe timbru: masa sonoră (texturi dense, non-tematice) care generează un ”timbru global” și tehnici instrumentale complexe.

Conceptul vizează lucrări orchestrale, camerale sau pentru instrumente solo care se bazează pe timbralități neobișnuite, implicând energie polispectrală. Un exemplu în acest sens îl constituie concertul pentru flaut și orchestră *Rite for enchanting the air* (Ritual pentru fermecarea aerului), în care contrastele timbrale au rol principal: solistul se folosește de diferite variante de flaut interșanjabile pe parcursul concertului (de la flaut bas până la piccolo), iar orchestra, de tehnici speciale pentru a obține combinații de sonorități pe axa continuumului sunet/zgomot.

¹ Sound Espressivo: citatul original în limba engleză: „Livia Teodorescu-Ciocănea's composition, meticulously crafted, offers a fresh perspective on the timeless string quartet format. From the hauntingly beautiful to the explosively rhythmic, the "Infloribus" String Quartet No. 2 pieces explore a wide range of emotions and soundscapes, showcasing the Bayberry String Quartet's mastery and versatility. This album is a thrilling testament to the future of classical music, where tradition meets innovation in every note.”

<https://ru.soundespressivocompetition.com/albums/infloribus>

² Teodorescu-Ciocănea, Livia: *Poetics of hypertimbralism in music*, Proceedings of the European Academy of Sciences and Arts, vol. 1 (22 decembrie 2022).

<https://www.peasa.eu/site/article/view/6>

Muzica sa explorează, de asemenea, postmodernismul și neo-impresionismul, precum și spectralismul multistratificat, adică utilizarea unor sintaxe diferite, suprapuse în funcție de registru și de grupările instrumentale ale orchestrei. Compozitoarea împarte ambitusul orchestral în trei straturi: pentru registrul înalt utilizează structuri micro-polifonice, pentru registrul mediu – structuri omofone, iar pentru registrul grav – pedale.

A căutat în compoziții, dar și din punct de vedere muzicologic să demonstreze că există un etos timbral asociat diferitelor culturi, fie prin utilizarea explicită a unor instrumente specifice (cum ar fi ocarina, cimpoiul, sau acordeonul), fie printr-un aliaj sonor care să evoce acel spațiu cultural. Și influențele bizantine sau gregoriene s-au evidențiat în structurile melodice, în toate cazurile în combinație, cu intenția unui ecumenism sonor.

O cantată cu caracteristici hipertimbrale de actualitate este *Mysterium tremendum* pentru mezzosoprană și orchestră. Titlul lucrării face referire la sintagma teologică *Mysterium Tremendum et Fascinans*, introdusă de teologul luteran german Rudolf Otto, care exprimă dualitatea sentimentului religios: frica și fascinația deopotrivă, a credinciosului în fața misterului divin.

Cantata îmbină etosul religiei ortodoxe cu cel al catolicismului, iar linia melodică vocală conduce întreaga dezvoltare dramatică. Vocea alternează între un timbru angelic și unul dramatic, de factură operistică. Notabil este faptul că momentele lirice sunt atribuite registrului acut al vocii, iar liniile dramatice registrului mediu.

În acest sens, compozitoarea notează:

„În afara sonorităților naturale diferite ale părții vocale, textele multilingve au oferit o modulație perpetuă a etosului, care mi-a permis să gândesc muzical în termeni de etosuri timbrale distincte. Pentru mine, rezonanța textelor reflectată de peisajele timbrale ale orchestrei a sugerat diferențierea culturală dintre cele două rituri: ortodox și catolic. Intenția mea a fost să compun o muzică ecumenică, în care estul și vestul să fie unite fundamental prin timbru și etos.”¹

¹ Livia Teodorescu-Ciocănea – *Orchestral Music* (Toccata Classics), booklet CD - p. 17, traducerea autoarei.

Ex. nr. 1: fragment din cantata *Mysterium Tremendum*

Există un echilibru între tratarea tradițională a orchestrei și utilizarea tehnicilor instrumentale extinse pentru efecte timbrale speciale (triluri armonice sau de presiune ale coardelor, sunete eoliene, *bisbigliando* – tremolo blând, aproape șoptit – sau sunete aerate ale instrumentelor de suflat din lemn și alamă).

Mysterium tremendum îmbină sentimentul de teamă în fața mănii sacre cu trăirea înălțării spirituale în raport cu perfecțiunea și plenitudinea iubirii divine.

Liedurile din portofoliul compozitoarei cuprind un limbaj care contopește modernismul occidental cu cel oriental. Uneori sunt inspirate de elemente ale etosului folcloric românesc sau ale altor culturi; pot avea sonorități bizantine sau gregoriene, dar și o abordare timbrală singulară. Temele narrative alese de compozitoare acoperă o paletă largă și diversificată, inspirate din literatura universală, istorie,

scene biblice și figuri sacre sau din natură, în special tematica toamnei, care reprezintă un leitmotiv literar al cântecelor sale. Lucrări precum *Evangheliile toamnei* pe versuri de Nichita Stănescu, *Întomnare-n lied* pe versurile compozitorului Nicolae Coman și *Chanson d'Automne* (Paul Verlaine) au fost puse în valoare prin interpretări de marcă în sălile de concert. Ele reprezintă o lume în care, în mod liber, muzica se confundă cu starea, fără prejudecăți de limbaj sau estetică pe care interpreții o augmentează cu sufletul lor.

Repertoriul său vocal-simfonic, abordat de cei mai valoroși soliști ai țării, a avut, de asemenea, un impact semnificativ în sfera concertistică din România.

O lucrare de curând prezentată pe scena Radiodifuziunii române este cantata *L'isolement* pentru două soprane și orchestră¹. În programul de sală compozitoarea nota: "Cantata *L'isolement* [...] este o proiecție dramatică a versurilor lui Alphonse de Lamartine în mediul simfonic și liric vocal. Sunt reflectate momente de adâncă însingurare, descrieri ale unor peisaje naturale și cosmice încărcate de semnificații psihologice precum și interogări filozofice cu răspunsuri asemenea unor sentințe. Vocile celor două soprane se împletesc, se unesc sau se opun prin registre și țesături adecvate momentelor textului. Orchestra funcționează ca o matcă sonoră care asigură adâncime, varietate timbrală și sugestie poetică."

Este o lucrare cu impulsuri romantice, dramatice și lirice, toate exprimate prin voce în interacțiune cu mediul complex timbral al orchestrei. Versurile lui Lamartine declanșează adevărate tablouri vivante prin descrierile de natură, brăzdate de tulburătoare afirmații filozofice la sfârșitul anumitor strofe, ca niște fulgere sau strigăte deznădăjduite:

„Au coucher du soleil, tristement je m'assieds
Le soleil des vivants n'échauffe plus les morts
Un seul être vous manque, et tout est dépeuplé!"

¹ Primă audiție absolută cu sopranele Diana Țugui și Teodora Gheorghiu – 22 mai 2024 – cu Orchestra de Cameră Radio, dirijor Vlad Maistorovici, în cadrul festivalului *Săptămâna Internațională a Muzicii Noi*.

Ex. nr. 2: fragment din cantata *L'Isolement*

Scris în 2018, oratoriul *Câmpuri de maci* (Poppy Fields) este o lucrare vocal-simfonică în cinci părți pentru trei soliști (mezzosoprană, tenor și bariton), cor și orchestră, dedicată memoriei celor căzuți în Primul Război Mondial. O versiune care a cuprins selecțiuni din oratoriu – părțile I, II și V, a fost interpretată în primă audiție de către corul și orchestra Filarmonicii George Enescu în datele de 21 și 22 noiembrie 2024, avându-i soliști pe baritonul Adrian Mărcan, tenorul George Vîrban și mezzosoprana Antonela Bârnat. La pupitrul orchestral s-a aflat dirijorul Nabil Shehata, pregătirea corului fiind asigurată de Iosif Ion Prunner.

Partea întâi, pentru bariton și orchestră, este inspirată de evenimentul istoric din 4 august 1914, care a marcat intrarea Marii Britanii în război. Liniile vocale ale solistului sunt replici maiestuoase, de tip recitativ, care conferă o forță transparentă textului. Orchestra narează fluxul dramatic, susținând constant vocea.

Textul celei de-a doua părți provine din poemul *In Flanders Fields*¹, scris de maiorul canadian John McCrae după a doua bătălie de la Ypres (1915). Acesta descrie macii care înfloresc și se unduiesc printre crucile cimitirelor de pe câmpurile de luptă din Flandra.

Puterea simbolică a macilor este amplificată de cadrul istoric al apariției lor, respectiv printre câmpurile devastate de explozii și mormintele soldaților uciși de prima utilizare din istorie a gazelor toxice. Înflorirea macilor este o metaforă a puterii de a renaște, culoarea roșie – un omagiu adus sacrificiului, iar câmpurile – un îndemn către cei rămași de a păstra convingerile pentru care eroii și-au dat viața.

Compozitoarea a încapsulat în linia vocală toate detaliile care permit vocii să-și etaleze flexibilitatea în nuanțe delicate și să fie condusă treptat spre potențialul său maxim. Direcția liniei vocale este adesea determinată de sensul și greutatea textului.

Cea de-a cincea parte pentru mezzosoprană (sau soprană dramatică), cor și orchestră este *Rugăciunea Reginei Maria pentru cei căzuți*. Textul ultimei părți al acestui oratoriu este extras din scrierile Reginei Maria de după Primul Război Mondial, publicate în volumul *Gânduri și icoane din vremea războiului*. Regina Maria (nepoata Reginei Victoria a Marii Britanii) a fost activă în spitalele de război, îngrijind soldații răniți și oferind alinare celor pe moarte. Convertită la ortodoxie, și-a manifestat credința printr-o dedicare perseverentă față de țara sa adoptivă, luptând pentru drepturile și libertatea acesteia.

Din punct de vedere muzical, această parte prezintă momente vocale și instrumentale de *recto-tono*, care aduc o intimitate specifică rugăciunii, combinate cu sonorități contemporane. Vocalizele oscilante între terță mică și mare duc către apoteoza finală ce dezvăluie o pledoarie puternică pentru credință și speranță. Orchestra și vocea se contopesc pe deplin, ambele participând la realizarea expresivității globale.

¹ Trad. în limba română: *Pe câmpurile Flandrei*

Pentru a da viață unei personalități de asemenea demnitate și influență, compozitoarea a ales vocea de mezzosoprană – un tip de voce autoritar cu capacitatea de a oglindi atât amploarea caracterială a Reginei, cât și vulnerabilitatea acesteia în fața neputinței proprii. Lucrarea explorează toate registrele vocii, necesitând un ambitus vocal larg și flexibilitate dinamică.

Oratoriul predispozează ascultătorul la o reflecție interioară profundă.

96 **poco trattenendo**

M-S. solo

Vln. solo

Pno.

K wavy glissando (quassi trill+gliss.)

Ex. nr. 3: fragment din partea a V-a – *Rugăciunea Reginei Maria*
din oratoriul *Câmpuri de maci* (reducție)

Cu ocazia lansării albumului *Music for voices and orchestra* la casa de discuri Toccata Classics – cu care compozitoarea are o colaborare de lungă durată, criticul spaniol Marçal Borotau aprecia în revista Sonograma Magazine: „Cu acest disc, susținut de o lungă carieră creativă, Livia Teodorescu-Ciocănea se reafirmă ca una dintre cele mai personale și profunde voci ale creației românești contemporane.”¹

¹ Borotau, Marçal: *Music for Voices and Orchestra*, originalul în limba spaniolă: *Aquest disc, avalat per una llarga trajectòria creativa, Livia Teodorescu-Ciocănea es reafirma com una de les veus més personals i profundes de la creació contemporània romanesa*, Sonograma Magazine, 29 ianuarie 2026, <https://sonograma.org/suplement-de-discos/livia-teodorescu-ciocanea/>

Compozitoarea își centrează sonoritățile creative în vibrațiile timbral-emoționale nealterate ale vocii, descoperind splendoarea în trăirile genuine – fie ele durere, frică, disperare, introspecție sau bucurie – ce stau mărturie unui parcurs artistic original, trăit autentic.

SUMMARY

Laura Tătăulescu

A reflective foray into the multifaceted career and creative work of composer Livia Teodorescu-Ciocănea

Livia Teodorescu-Ciocănea (born 1959) is a leading figure in Romanian contemporary music, with an active and multifaceted career as a composer, pianist, musicologist, and teacher. She has published three major works that configure and reconfigure aspects and solutions regarding the timbre of instruments, as well as syntactic and morphological aspects of musical compositions. She is the author of the concept of hypertimbralism—a new musical term introduced by the composer, which refers to timbre extended through various new processes that enrich the vocabulary of the contemporary composer. Her music encompasses a wide range of genres in which the human voice often plays a central role. The *lieder* in the composer's portfolio feature a language that blends Western and Eastern modernism. Her vocal-symphonic repertoire, performed by the country's most talented soloists, has also had a significant impact on the concert scene in Romania. These works are a convincing demonstration of a thorough understanding of the functionality of the voice, from which springs a powerful interpretative depth.